

Калмикова Л.О.

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Калмиков Г.В.

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Харченко Н.В.

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ПСИХОЛОГІЯ КОМУНІКАЦІЇ: НАУКОВІ ПОШУКИ, ПРОБЛЕМИ І МОДЕЛЮВАННЯ

Потреба у здійсненні системного аналізу проблематики комунікації та внутрішнього мовлення в комунікаційно-мовленнєвому (інформаційному й психолінгвістичному) аспекті обґрунтовується винятково тим станом дослідженості комунікаційно-інформаційних актів і технологій, за якими більшість останніх наукових пошуків у цій галузі стосувалася лише зовнішньо-мовленнєвої експлікаційної сторони комунікації. У цей же час внутрішньо-мовленнєвий бік комунікативно-мовленнєвої взаємодії, від якого залежить успішність висловлювань адресантів та їх розуміння адресатами, залишається поза увагою дослідників. Особливо це стосується соціально орієнтованої (публічної), зокрема освітньої мовленнєвої комунікації, у процесі якої внутрішнє мовлення, на відміну від найпростіших форм індивідуально-орієнтованої мовленнєвої взаємодії, виступає в суб'єкта комунікації особливою стадією (фазою, етапом) породжувального процесу.

Гіпотетично передбачалося, що комунікація є мотивованою смисловою взаємодією її партнерів, яка dokonується у внутрішньому мовленні як перша його фаза в продукуванні висловлювань (говорінні) і остання його фаза в їх аудіюванні (сприйманні та розумінні). При цьому мовленнєва комунікація розглядалася лише як один із компонентів спілкування [1].

Здійснене дослідження дозволило перевірити й підтримати висунуту гіпотезу та сформулювати наукове розуміння смислоутворювальної ролі внутрішнього мовлення в комунікації, розкрити значення моделювання комунікативного процесу з урахуванням генеративного механізму для перевірки результатів та ідентифікації значущих для комунікації закономірностей функціонування внутрішнього мовлення.

Результатом цього дослідження є наукове уявлення про комунікацію, яке допомагатиме вчителю, викладачу ЗВО, фахівцям інших соціономічних професій у виборі доцільної комунікаційної стратегії, тактики й комунікативно-інформаційної технології.

Ключові слова: комунікація, майбутні психологи, освіта, толерантність, інтолерантність, психолінгвістика комунікації, модель.

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному світі особливого значення набуває якість комунікації та компетентність комунікантів досягати доцільності висловлювань, розуміння комунікантами комунікаторів та взаєморозуміння. Чи буде комунікація ефективною, великою мірою залежить від того, як саме здійснюється комунікація, в якій формі, який стиль мовленнєвої взаємодії партнерів, а саме: демократичний чи директивний. Також велике значення мають такі аспекти, як-от: яка саме комунікація – толерантна чи інтолерантна, володіють, чи не володіють партнери по комунікації комунікативно-мовленнєвою толерантністю і компетентністю. Не менш вагомим є з'ясування

того, чи комунікація є доцільною, чи недоцільною [6]. Всі ці питання є пріоритетними для психологічної науки і потребують компетентних відповідей і пояснень цих психосоціальних феноменів. Адже ні у кого не виникають сумніви з приводу того, що комунікація – це унікальне явище, форма планетарної мовленнєвої взаємодії людей, узгодження позицій, досягнення домовленостей, форма мирного існування людства в соціумі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про комунікацію науковці почали писати приблизно з 50-х років минулого століття. Наукові уявлення вчених щодо комунікації зазнавали постійної еволюції, пройшовши шлях від розу-

міння комунікаційних актів як передавання інформації (повідомлення) з мінімальними затратами і максимальною ефективністю, до їх трактування як смислової взаємодії. Концептуальні моделі комунікації представлені такими моделями, як: а) лінгвістична (Р. Якобсон); б) модель «говоріння» (Д. Хаймс і Дж. Гумперс); в) інтенціональна модель (Х. Грайс і Ж. Сірль); г) діалогова модель, орієнтована на точку зору комунікантів (Р. Краце, С. Фассел); д) модель соціальної взаємодії (Д. Додж); е) модель інтерсуб'єктивності (Р. Рометвейт) та кодові моделі. Всі ці та інші моделі комунікації різною мірою об'єктивності відображали цю психологічну реальність [6].

З розвитком психології і психолінгвістики почав активно змінюватися погляд учених на комунікацію, на її види і типи, структуру і процесуальність. Значний внесок у розвиток цієї проблематики здійснили такі дослідники, як: О. Корніяка, Г. Калмиков, О. Леонт'єв, К. Олександренко, Т. Пироженко, Т. Ушакова та інші. З'явилося психолінгвістичне пояснення комунікації як смислової, значеннєвої і вербальної взаємодії її партнерів, представлене І. Волженцевою, Л. Калмиковою, Г. Калмиковим, І. Мисан, Н. Харченко та ін. [1; 3; 5].

Здійснений систематичний огляд наукових джерел засвідчив, що незважаючи на зростаючий обсяг знань про феноменологію внутрішнього мовлення, його розвиток, про властиві йому функції, підходи до наукового вивчення цього соціально-психологічного явища залишаються, як зазначають дослідники, розсіяними і в значній мірі неінтегрованими [7], методи оцінки внутрішніх мовленнєвих здібностей – недостатньо розвиненими [8], а результати цих досліджень – різноспрямованими, що зумовлює необхідність в узагальненому висновкові щодо ролі та функцій внутрішнього мовлення в комунікаційній поведінці партнерів [1].

Постановка завдання. Отже, мета статті полягає у розкритті особливостей інформаційно-комунікаційного процесу, ролі та функцій внутрішнього мовлення в комунікаційних актах суб'єктів соціально й особистісно орієнтованого мовленнєвого спілкування, в репрезентації моделі комунікативного процесу, який доконується через внутрішнє мовлення адресантів і адресатів.

Виклад основного матеріалу. Мовленнєва взаємодія людей у соціумі як в планетарному (макросоціумі), так і в конкретно-регіональному (мікросоціумі) – це полікомпонентний, багатосторонній процес комунікації її суб'єктів. Саме

комунікація забезпечує можливість розуміти одне одного, досягати взаєморозуміння, планувати спільні дії, знаходити шляхи їх реалізації й отримувати певний результат. Комунікація – форма і засіб домовленостей, конценсусів, мирного вирішення існуючих соціальних і міжнародних проблем, основний інструмент і цивілізований спосіб існування людства. Комунікація відкриває шлях до інтеракції і соціальної перцепції її учасників, тобто до спілкування. Система освіти й інші соціальні системи є нічим іншим як комунікацією [6].

Комунікація може бути або *безпосередньою* – природною, звуковою (Face to face), або опосередкованою – штучною – письмовою (через ЗМІ, підручники, посібники та ін. навчальні матеріали тощо). Суб'єктами комунікації є комунікатори (адресанти) – ті, хто говорять або пишуть, і комуніканти (адресати) – ті, хто слухають або читають та розуміють певну інформацію. Комунікація може бути особистісно-орієнтованою і соціально-орієнтованою (груповою, масовою). Комунікація в соціумі відбувається переважно вербально і супроводжується невербальними засобами (жести, міміка, пантоміміка тощо). Проте, комунікація може здійснюватися не тільки засобами мови, а й за допомогою інших семіотичних систем і засобів. Через неоднозначне, а інколи і некоректне розуміння комунікації у психологічній науці і в освітній практиці, варто зупинитися на тих протиріччях, які існують при розумінні феномена «комунікація» і вживанні відповідного терміну. Від науково обґрунтованого підходу до розуміння комунікації значною мірою буде залежати й організація освітнього процесу в ЗДО, ЗОШ, ЗВО, післядипломній освіті, у психотерапевтичній і консультативній практиці, а також інших соціальних сферах, які функціонують у системах «людина – людина», «людина – машина», «людина – інформація» тощо.

Вивчення феномена «комунікація» на міждисциплінарному рівні дало змогу з'ясувати, що існує кілька недоцільних в науковому сенсі поглядів на цей процес, а саме:

- 1) ототожнення комунікації і спілкування;
- 2) підміна комунікації інтеракцією (взаємодією);
- 3) ототожнення соціальної перцепції з комунікацією;
- 4) звуження комунікації до зовнішнього (вербального) компоненту її структури.

Перший погляд. Загальновідомо, що спілкування містить у своєму складі, як мінімум, три процеси: 1) інтеракцію (взаємодію, обмін діями,

співпрацю, співробітництво); 2) соціальну перцепцію (сприймання партнера по спілкуванню і формування його образу) (О. Бодальов, Л. Карпенко, Г. Калмиков, С. Доброскок та ін.). Виходячи з розуміння спілкування як складного багатопланового процесу установа і розвитку контактів між його суб'єктами (міжособистісних і міжгрупових), що породжуються з потреби спільного існування і професійної діяльності, його (спілкування) неможливо вважати синонімом комунікації і навпаки, не зважаючи на їхній взаємозв'язок і внутрішню зумовленість. Ці процеси все ж таки різні і за структурою і механізмами їх перебігу.

Другий погляд. Не доцільно також ототожнювати комунікацію та інтеракцію (взаємодію). Інтеракційний бік спілкування являє собою побудову загальної стратегії взаємодії і розкривається у способах обміну діями, переважно не мовленнєвими діями, а будь-якими іншими діями: практичними, професійними, практико-теоретичними тощо. Це означає потребу в узгодженні планів дій партнерів і аналізу внеску кожного учасника. Умовами ефективної інтеракції є: а) узгодження позицій, котрі займають учасники інтеракції; б) узгодження ситуацій і стилю взаємодії, адекватного для кожної ситуації. Велике значення має сам тип взаємодії між її суб'єктами: чи це кооперація, чи це конкуренція, чи це конфлікт. Інтеракція безпосередньо пов'язана із встановленням взаємовідносин, взаємостосунків як ділового, так і особистісного характеру.

Безумовно, в соціумі, й освіті зокрема, інтеракційна сторона спілкування має реалізуватися в контексті різних форм організації спільної діяльності людей, в контексті співпраці, в контексті суб'єкт-суб'єктних відносин, а не підпорядкування, ієрархії. Це дозволяє враховувати змістовний характер спілкування. Отже, інтеракція як взаємодія не може ототожнюватися з комунікацією, хоча систематичний огляд наукових джерел засвідчує, що така синонімізація відбувається, і не тільки на рівні вживання наукової термінології, а й на рівні розуміння цих явищ.

Третій погляд. Перцептивна сторона спілкування містить у собі процес формування образу іншої людини, її сприймання, оцінювання пізнання і розуміння, що досягається «прочитанням» за фізичними характеристиками іншого його психологічних відмінностей і особливостей поведінки. Основними механізмами пізнання інакшості є ідентифікація (уподібнення) і рефлексія (усвідомлення того, яким сприймають суб'єкта спілкування інші люди). Отже, якими саме сприй-

мають суб'єктів спілкування – це питання для всіх категорій фахівців, що працюють з людьми.

Четвертий погляд. Продовжує панувати примітивний погляд на комунікацію як тільки на обмін інформацією. Згідно з цим розумінням акцент робиться на односторонньому і тільки зовнішньому боці комунікації, ігнорується її внутрішній бік, що, по-суті, й уможливує взаєморозуміння комунікаторів, вплив один на одного. Адже комунікація – це не простий рух інформації, а й її уточнення, збагачення. Це не просте технічне взаємне інформування, а спільне досягнення певного смислу в певному предметі обговорення або вивчення.

Важливою характеристикою комунікаційного процесу є намір його учасників вплинути одне на одного, досягти взаєморозуміння. Для цього з боку комунікатора-адресанта – здійснюється вплив на емоції, почуття, інтракційні дії, поведінку, свідомість комунікантів-адресатів. Необхідною умовою цього впливу є використання спільної (гарно зрозумілої усім) мови, однакове розуміння комунікативної ситуації, експлікація комунікатором-адресантом через мовлення його власних смислів і адекватне сприймання та розуміння комунікантами-адресантами сприйнятих ними вербалізованих смислів мовця.

Таким чином, ми спростували наукову семантику чотирьох зазначених позицій і поглядів і можемо обґрунтовано стверджувати, що *комунікація* – це одна з складових процесу спілкування, яке як багатокомпонентний процес містить у своїй структурі окрім комунікації, ще й інтеракцію, і соціальну перцепцію. Комунікація здійснюється як у зовнішньому, так і внутрішньому планах; комунікація не може бути ототожнена ні з інтеракцією, ні з соціальною перцепцією, ні із спілкуванням; комунікація є лише складовою спілкування з своїми власними функціями, специфічними особливостями перебігу, особливими механізмами функціонування і властивими їй семіотичними (мовними зокрема) засобами комунікації.

Комунікація – це двосторонній (багатосторонній) мовленнєвий процес:

1) говоріння та письма комунікатора-адресанта (вчителя, автора підручника, журналіста, телеведучого тощо). Ці процеси відносяться до експресивних мовленнєвих процесів;

2) аудіювання і читання – вербальне сприймання і розуміння почутого і прочитаного комунікантами-адресатами (учнями, студентами, читачами, глядачами тощо). Ці процеси відносяться до імпресивних мовленнєвих процесів.

Важливо також зупинитися на прихованому, але дуже важливому, аспекті комунікації, який як в освітньому, так і психотерапевтичному та психоконсультаційному процесах не враховується і, на жаль, не реалізується, наносячи непоправну шкоду клієнтам психолога, а також розвиткові дітей, учнів, студентів. Маємо на увазі *внутрішнє мовлення* людини, за участю якого здійснюються усі когнітивні процеси і процеси комунікації, зокрема.

Здійснений аналіз наукових джерел дав змогу виокремити ті наукові джерела, у яких чітко простежується дослідження внутрішнього мовлення, орієнтовані на комунікативну проблематику, зокрема на процеси екстерналізації (говоріння, письма) та інтерналізації (аудіювання, читання), на розмову у взаємодії і на взаєморозуміння [1; 7; 8]. Дослідження цих науковців засвідчують, що як експресивні (говоріння, письмо), так і імпресивні (аудіювання, читання) мовленнєві процеси здійснюються через внутрішнє мовлення і завдячуючи тільки йому. Тому внутрішнє мовлення людини є складовою комунікації, без якої неможливі ні процеси ексилікації, ні процеси розуміння.

Слід зауважити, що в освітніх програмах для ЗДО, ЗОШ і навіть ЗВО, що визначають зміст освіти, абсолютно відсутній розділ, який би передбачав навчання аудіювання й читання навчальних текстів рідною мовою (це має місце лише в змісті програм навчання іноземної мови), та розвиток внутрішнього мовлення. І це великою мірою є недосконалістю освіти, і, на жаль, до цього часу залишається значною практичною проблемою і на рівні ЗДО, і шкіл, і ліцеїв і ЗВО. Побуває серед освітян хибна думка, ніби рідна мова зрозуміла здобувачам сама по собі і не потребує спеціального тлумачення значень різних мовних одиниць. Насправді це не так. Для того, щоб здобувачі осмислили і правильно зрозуміли почуте і прочитане, вони передусім мають розуміти мовні значення, а саме: лексичні значення термінів, граматичні значення термінологічних словосполучень і речень, за допомогою яких передаються певні наукові і предметні смисли в межах тієї чи тієї освітньої інформації. Адже комунікація є насамперед смисловою, значеннєвою взаємодією на етапі внутрішнього мовлення і тільки потім – на етапі зовнішнього мовлення – вербальною взаємодією її партнерів. Комунікація передбачає як розуміння мови, якою здійснюється освіта, так і вільне користування її засобами на рівні внутрішнього і зовнішнього мовлення.

В іншому випадку комунікація, зокрема освітня комунікація, перетворюється у фатичну комуніка-

цію, тобто беззмістовну, таку, за якої комунікативні засоби використовуються виключно заради підтримки самого комунікаційного процесу, а не з метою забезпечення осмислення і розуміння, а також взаєморозуміння.

Через це закономірно постає питання актуалізації «доцільної комунікації» (О. Леонтьєв) її партнерів, яка відразу забезпечує взаєморозуміння і взаємовплив комунікаторів і комунікантів. Отже, доцільну комунікацію можна розглядати як мовленнєву взаємодію, що забезпечує взаєморозуміння її партнерів без додаткових спроб, варіантів і зусиль пояснення незрозуміло сказаного або незрозуміло написаного.

Чому, успішне розв'язання питання доцільної освітньої комунікації лежить у площині проблематики внутрішнього мовлення? Це пов'язане з тим, що у внутрішньому мовленні здійснюється як програмування майбутнього висловлювання, розгортання його внутрішньої програми у зовнішнє – звукове мовлення – при говорінні і письмі, так і формування внутрішньої програми і її згортання (інтеріоризації) при сприйманні та зрозумінні змісту мовлення мовця в процесі аудіювання. Від того, наскільки чітко вибудовуватиметься внутрішня програма говоріння чи написання та її відтворення при розумінні висловленого, великою мірою буде залежати не тільки чіткість, послідовність, зв'язність, цілісність усного або письмового мовлення комунікатора-адресанта, а й його доступність для сприймання і розуміння комунікантами-адресатами та легкість встановлення зворотного зв'язку. Отже, процес комунікації постає як двосторонній процес *смислової, семантичної і вербальної взаємодії* комунікатора і комунікантів з постійною динамічною зміною комунікативних ролей (мовець, автор тексту – слухач, читач) [1].

Для відображення цих наукових уявлень про комунікацію звернемося до моделі процесу комунікації її суб'єктів на етапі внутрішнього мовлення, абстрагуючись при цьому від конкретизації зовнішньомовленнєвих фаз породжувального процесу. Ця модель розроблена і презентована в [1] та отримала назву «Від смисла до смисла», що репрезентована в рисунку 1.

Ця модель передбачає, що на етапі внутрішнього мовлення використовується внутрішня мова, яка має свої специфічні особливості, описані Л. Виготським, а на етапі реалізації зовнішнього мовлення – Я-мова [2].

Рис. 1. Модель процесу комунікації суб'єктів «Від смисла до смисла»

Яким чином створювалася ця модель? Отримані в дослідженні шляхом метааналізу дані [1] дали співавторам підстави для підтримки сформульованої ними гіпотези, згідно з якою в більшості проаналізованих генеративних моделей комунікаційно-мовленнєвих процесів (як говоріння, так і аудіювання) спільним для екстерналізації та інтерналізації внутрішньо-мовленнєвим компонентом виступає «смысл». При використанні уточненої моделі породження мовлення Т. Ахутиної й урахуванні моделі говоріння Л. Калмикової і моделі аудіювання Н. Харченко, авторами моделі був змодельований процес комунікації її суб'єктів на етапі внутрішнього мовлення.

Відповідно до означеного розуміння саме від смислів на етапі внутрішнього мовлення починається породжувальний процес – побудова висловлювання. Шляхом трансформації смислу в мовне значення здійснюється розгортання висловлювання адресанта, яке в подальшому доконується (за наявними в науці моделями) з використанням різних стратегій і схем. При цьому смысл у всіх представлених моделях залишається константним внутрішньомовленнєвим компонентом.

Декодують смысл у внутрішньому мовленні також закінчується і процес вербального сприймання та розуміння комунікатором-адресатом почутого або прочитаного висловлювання. Процес розуміння трансформаційним шляхом проходить низку породжуючих думку етапів: від вербально сприйнятих висловлювань до розшифрування смислу, сформованого адресантом. І в цьому імпресивному генеративному процесі смысл у переважній більшості моделей залишається постійною величиною внутрішнього мовлення. Отже, процес комунікації постає як дво-

сторонній процес *смыслової взаємодії* адресанта і адресатів [1].

Представлена на рисунку 1 модель комунікації, подана у формі своєрідного кільця, у якому комунікатор (адресант) на етапі внутрішнього мовлення здійснює смислове синтаксування та вибирає смисли, трансформуючи ці генеративні операції в інші породжувальні операції: семантичного синтаксування і вибору мовних значень слів. Останні у свою чергу розгортаються в зовнішньомовленнєві операції та забезпечують у подальшому озвучування породжених смислів. У такий спосіб встановлюється вербальний зв'язок із комунікатором (адресатом).

Як засвідчує модель, у результаті прямого зв'язку комунікатор здійснює вербальне сприймання й інтерналізацію почутого висловлювання. На етапі внутрішнього мовлення адресат трансформує сприйняті граматично структуровані мовцем речення і вибрані ним слова за формою у внутрішньо-мовленнєві структури, здійснюючи операції семантичного синтаксування і вибору мовних значень. У результаті цього декодує семантичну структуру речення, побудовану мовцем. У подальшому внутрішньому генеративному процесі семантичне синтаксування і вибрані мовні значення слів трансформуються відповідно – в операції смислового синтаксування й вибору смислів. Відтак розшифровується комунікатором внутрішня (смыслова) програма сприйнятого висловлювання комунікатора. Сформувавши і зрозумівши смисли, комунікатор здійснює зворотний зв'язок, взявши відтепер на себе роль комунікатора. Зміна ролей у комунікації підтримує обмежений певним часом неперервний комунікативний процес і забезпечує вербальну інтеракцію, не виходячи за межі цього кола.

Висновки. Важливим дослідницьким завданням було розмежування феноменів «спілкування» й «комунікація». Спілкування є ширшим поняттям ніж комунікація. Спілкування містить як мінімум три компоненти (інтеракція, соціальна перцепція, комунікація). Вербальне спілкування (а не спілкування за допомогою інших знакових систем) є мовленнєвим спілкуванням, або комунікацією, що доконується через внутрішньо-мовленнєві та зовнішньо-мовленнєві експресивні (говоріння, письмо) та імпресивні (аудіювання, читання) мовленнєві процеси, а також через внутрішні (імпліцитні, приховані) й зовнішні (експліцитні, зовнішні) мовні засоби.

Запропонована модель «Від смисла до смисла» є відображенням такої психолінгвістичної реальності, як комунікація, та дає нову інформацію

про внутрішнє мовлення людини як смислоутворювальний компонент у комунікативних процесах – говорінні і письмі комунікатора та аудіюванні та читанні комуніканта, про двосторонню процесуальність комунікації, яка проявляється через почергову зміну їхніх комунікативних ролей і функцій під час вербальної взаємодії.

Запропонована модель може бути екстрапольована на будь-який комунікативний процес незалежно від його галузевої чи видової належності.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням особливостей інтеракції як складової спілкування.

Список літератури:

1. Калмикова, Л., Харченко, Н., Волженцева, І., Калмиков, Г., Мисан, І. Актуалізація проблематики внутрішнього мовлення в психолінгвістиці комунікації: результати систематичного огляду і метааналізу. *Psycholinguistics*. 2020. 28(1), 83–148. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2020-28-1-83-148>
2. Калмикова, Л., Харченко, Н., & Мисан, І. «Я-мова» і.е. «Індивідуальна мова»: проблема функціональної генералізації. *PSYCHOLINGUISTICS*. 2021. 29(1), 59–99. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2021-29-1-59-99>
3. Калмикова, Л., Харченко, Н., Мисан, І. . На що спроможна генеративна система людини? «Психолінгвістика в сучасному світі, 16». 2021. С. 113–127. <https://doi.org/10.31470/10.31470/2706-7904-2021-16-113-127>
4. Калмикова, Л.О. Особливості комунікації як ресурсу забезпечення реалізації змісту середньої спеціалізованої освіти наукового спрямування. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2022. 1, (28). с. 86–97. [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1\(28\)-86-97](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1(28)-86-97)
5. Калмикова, Л.О. Комунікація як шлях реалізації завдань європеїзації освіти України. *Україна на шляху відновлення: завдання науки і освіти в європеїзації держави: матеріали Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн-конференції*. 2023. (Київ, 17–19 травня 2023 року). Київ.
6. Калмиков, Г.В. Психологія формування професійно-мовленнєвої діяльності майбутніх психологів. Монографія. 2019. Київ: Видавничий дім «Слово», с. 316.
7. Alderson-Day, B., Fernyhough, C. Inner Speech: Development, Cognitive Functions, Phenomenology, and Neurobiology. *Psychological Bulletin*. 2015. 141(5), с. 931–965. <https://doi.org/10.1037/bul0000021>
8. Langland-Hassan, P., Faries, F.R., Richardson, J.M., & Dietz, A. Inner Speech Deficits in People with Aphasia. *Frontiers in Psychology*. 2015. 6, с. 528. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00528>

Kalmykova L.O., Kalmykov H.V., Kharchenko N.V. PSYCHOLOGY OF COMMUNICATION: SCIENTIFIC RESEARCH, PROBLEMS AND MODELING

The need to carry out a systematic analysis of the problems of communication and internal speech in the communication and speech (informational and psycholinguistic) aspect is justified exclusively by the state of research of communication-informational acts and technologies, according to which the majority of the latest scientific research in this field concerned only the external speech explication side of communication. At the same time, the intra-linguistic side of communicative and linguistic interaction, which determines the success of addressees' statements and their understanding by addressees, remains out of the researchers' attention. This especially applies to socially oriented (public), in particular, educational speech communication, in the process of which inner speech, unlike the simplest forms of individually oriented speech interaction, acts as a special stage (phase, stage) of the generative process in the subject of communication.

Hypothetically, it was assumed that communication is a motivated meaningful interaction of its partners, which is carried out in internal speech as its first phase in the production of statements (speech) and its last phase in their listening (perception and understanding). At the same time, speech communication was considered only as one of the communication components (Kalmykova, Kharchenko, Volzhentseva, Kalmykov, Mysan, 2020).

The conducted research made it possible to verify and support the proposed hypothesis and to form a scientific understanding of the meaning-making role of inner speech in communication, to reveal the value of the communicative process modeling taking into account the generative mechanism for checking the results and identification of significant for communication patterns of inner speech functioning.

The result of this study is a scientific understanding of communication that will help teachers, university lecturers, and specialists in other socio-economic professions in choosing the appropriate communication strategy, tactics, and communication and information technology.

Key words: communication, future psychologists, education, tolerance, intolerance, psycholinguistics of communication, model.